

Antoine Gatet'n Suomen-vierailu

24. - 30. 4. 2006

Limousinin maakunnan suljettujen uraanikaivosten hoito

*Oikeusjuttu Sources et Rivières du Limousin-yhdistys
vastaan
COGEMA-AREVA*

Antoine Gatet

Juristi

Sources et Rivières du Limousin

(Limousinin Lähteet ja Joet-yhdistys)

CRIDEAU

*Centre de Recherches Interdisciplinaires en Droit de l'Environnement,
de l'Aménagement et de l'Urbanisme / Université de Limoges
(Ympäristöasiain tutkimuskeskus)*

Bernard Drobenko

Varapuheenjohtaja

Sources et Rivières du Limousin

CRIDEAU :n varajohtaja

Jean-Jacques Gouguet

Puheenjohtaja

Sources et Rivières du Limousin

CRIDEAU :n ekonomi

Oikeudenkäynti kaivosyhtiö Cogeman Haute-Viennessa harjoittamaa uraanin louhintaa vastaan kuvastaa hyvin niitä ongelmia, joita kaivosteollisuus aiheuttaa yhteiskunnillemme. Raportissa selostetaan yksityiskohtaisesti oikeudenkäyntiä, jonka pieni Limousinin Lähteet ja Joet-yhdistys (Sources et Rivières du Limousin) aloitti kaivosyhtiötä vastaan.

Oikeusjutun etenemisen kuvaus kertoo yhdistyksen tavoitteet ja sen käyttämät keinot. Prosessin aikana esiin tulleet vaikeudet ovat opettaneet meille, miten yhdistyksen toimintatapoja voisi kehittää, sekä saaneet meidät ymmärtämään, että jutulla on laajempaa periaatteellista merkitystä. Tutkimuksemme uraanin louhinnan kokonaistaloudellisesta tuloksesta osoittaa, että siitä on tuskin mainittavaa hyötyä, mutta sen sijaan monenlaisia rajoituksia kyseiselle alueelle.

Tarkoituksemme on myös evästää suomalaisia ei-valtiollisia järjestöjä (NGO, Non-governmental Organizations) ja kansalaisia tästä oikeusjutusta saaduilla opetuksilla ja kertoa prosessiin osallistuneista toimijoista niin, että se, mitä Ranskassa on tapahtunut, hyödyttäisi suomalaisia.

Johdanto

Käsitlemäämme oikeustapausta, ts. « COGEMA-juttua » tulee ensisijaisesti tarkastella tämän päivän, 1900-luvun lopun ja 2000-luvun alun maailman ja nk. modernien valtioiden ilmiönä, jota - kun kyseessä on oikeustapaus – tulee tarkastella oikeusvaltiolle kuuluvana juttuna. Esitämme perusteluja tälle yhteenveto-osuudessa, mutta tässä on tarpeen muistuttaa, että juridiikassa on otettava huomioon useita tekijöitä, joita ovat:

- Perustuslaki: Jokaisella yhteiskunnalla on perustuslaki, jonka mukaan päätöksenteot tehdään kaikilla tasoilla. Kestävä kehitys ja ympäristönsuojelu ovat tänä päivänä hiljalleen tulossa valtioiden perustuslainsäädäntöön¹. Kansainvälinen tuomioistuin kiinnitti huomiota nimenomaan näihin vaatimuksiin antaessaan päätöksensä eräässä kiinnostavassa oikeusjutussa, joka koski Tonavan varrella sijaitsevaa laitusrakennusta. Päätöksessä todettiin seuraavaa: « Kautta aikojen on ihminen käynyt väsymättä luonnon kimppeen taloudellisista ja muista syistä. Ennen muinoin näitä hyökkäyksiä tehtiin piittaamatta niiden ympäristövaikutuksista. Kiitos uusien näkökantojen, joita tiede on tuonut esille ja lisääntyvän tietoisuuden riskeistä, joita hallitsemattomat luontoon kohdistuvat toimenpiteet voivat ihmiskunnalle aiheuttaa – niin nykyisille kuin tuleville sukupolville, on monille toimenpiteille kehitetty ja määrätty uusia normeja ja vaatimuksia viimeisen kahden vuosikymmenen aikana. Uusia normeja tulee noudattaa ja vaatimuksia huomioida, ei ainoastaan silloin, kun valtiot suunnittelevat uusia toimintoja vaan myös kun ne kehittävät vanhoja. Käsite kestävä kehitys kuvaa hyvin tätä välttämättömyyttä liittää taloudellinen kehitys ja luonnonsuojelu yhteen »². Lainsäädännön tehtävänä on antaa tarkemmat määritelmät tämän toteuttamiselle.
- Lainsäätäjä: Se säätää lakeja, joita tulee soveltaa. Lainsäädännössä määritellään perusteet ja periaatteet, jonka jälkeen lainsäätäjä täsmentää asetuksin ja määräyksin niin organisaatioiden roolin kuin niille sallitut toimintamuodot, keinot (suunnitteluvaiheen velvoitteet jne.).
- Lainvalvonta: Lainsäädännön toimivuus perustuu pakotteisiin. Mainitsemme tässä oikeudenkäyntimenettelyt (proseduurit) ja rangaistustoimenpiteet. Yksi lainsäädännön tehtävistä on taata kansalaisten yhdenvertaisuus lain edessä. Ympäristölainsäädännön piirissä tätä periaatetta tukee Århusin sopimus³.

¹ Tästä on EU:n sopimus vuodelta 1986, useimmissa EU-maissa sopimus on hyväksytty perustuslakiin, Ranska sisällytti perustuslakimuutoksessa 1 maaliskuuta 2005 ympäristömääräykset perustuslakiinsa.

² CIJ 25 septembre 1997 affaire relative au projet Gabčíkovo-Nagyymaros (Hongrie/Slovaquie).

³ Convention sur l'accès à l'information, la participation du public au processus décisionnel et à l'accès à la justice en matière d'environnement, signée à Aarhus le 25 juin 1998. Cf. RJE n°spécial 1999, séminaire du CRIDEAU relatif aux divers apports de la Convention (CEDH, droit communautaire et droit français).

Oikeudenkäynnissämme puitiin samanaikaisesti paikallisia, kansallisia ja kansainvälisiä näkökohtia. Miten on mahdollista, että oikeudenkäyntimme on tuottanut tulosta oikeusvaltiossa, jossa laki ja tuomiovalta antavat viranomaisille mahdollisuuden tuomita yleiseen järjestykseen kohdistuvat loukkaukset? Miten on mahdollista, että tämä pieni yhdistys, jonka tavoitteena on suojella vesistöään, on kyennyt ottamaan hoitaakseen tällaisen oikeusjutun? Kuinka tämä yhdistys on olemattomilla resursseillaan pystynyt vastustamaan monikansallisen yhtiön ylivoimaista vastarintaa, minkälaista panostusta yhdistykseltä on vaadittu, ja mitä on opittu erityisesti « transversaalista » eli eri hallinnonaloja koskevista päällekkäisistä laeista, jollaisia ympäristösäädökset ovat?

I. Oikeusjutun sisältö : Limousinissa 50 vuotta jatkuneen kaivostoiminnan seuraukset

A. Limousinin merkitys Ranskan kaivostoiminnalle ja johtopäätökset siitä:

Kaivostoiminta 1948 - 2001

Uraani on varsin tavallinen metalli maaperässä, ja sitä esiintyy sekä graniittimuodostumissa että sedimenttisissä eli eri kivilajikerrostumissa. Tietyillä alueilla, varsinkin niillä, jotka ovat umpigraniittia, uraania on keskimääräistä huomattavasti enemmän.

Ranskassa käynnistettiin uraaninetsintä välittömästi sen jälkeen, kun Atomienergiakomissio (Commissariat à l'énergie atomique, CEA) oli perustettu 1945. Tämä tapahtui II maailmansodan päättyessä, jossa oli käytetty atomiaseita ja luotu perusta uusille kansainvälisille suhteille, jotka johtivat kylmään sotaan ja ydinaseilla pelotteluun.

Ranska äänesti ydinasevaltioiden tuolloin vielä hyvin suljettuun piiriin liittymisen puolesta. Liittymisestä seurasi panostus siviilikäyttöiseen ydinvoimaan.

Uraanirikkaimmat ja taloudellisesti kannattavimmat alueet löytyivät Limousinin graniittimuodostumista ja Armoricaanin umpigraniitista. Valtionyhtiö COGEMA, sittemmin kansainvälinen AREVA syntyi hetkessä ja asettui Limousinin vähän kehittyneelle maaseudulle.

Maantieteellisesti Haute-Viennen pohjoisen puoleiset alueet muodostuvat metsistä, joiden läpi kulkee tiheitä vesireittejä. Useimmat niistä laskevat Gartempe-jokeen. Kaivostoiminta aloitettiin 1948, viimeinen kaivos suljettiin 2001. Kaivostoimintaa suoritettiin avolouhoksissa ja maanalaisissa kaivoksissa.

Alueella esiintyy maaperän geologisista ominaisuuksista johtuen luonnollista radioaktiivisuutta, joka on täysin mitattavissa, uraanisuonet ovat maaperän sisälle suljettuina, ja radioaktiivisuus on sopusoinnussa alueen elämän kanssa. Maakunnan tässä osassa luonto on hyvin säilynyt, ja siellä on rikas eläin- ja kasvikunta (Limousinin ensimmäinen luonnonsuojelualue on perustettu tälle seudulle).

Uraania alettiin ensiksi louhia avolouhoksissa ja sitten maanalaisissa kaivoksissa sitä mukaan, kun louhintatekniikka kehittyi. Louhittu uraanimalmi lähetettiin jatkokäsittelyyn tehtaille, jotka tavallisesti sijaitsivat lähellä kaivosta. Niissä uraanimalmista tuotettiin myyntikelpoista « yellow cake »-uraanikakkua.

Ranska tuotti uraania lähes 200 kaivoksesta ja kahdeksassa tehtaassa, joiden yhteistuotanto oli 76 000 tonnia uraania.

Limousinin alueella on merkittävä rooli Ranskan uraaninlouhintahistoriassa. Siellä avattiin ensimmäinen uraanikaivos 1948 (Henriette), ja siellä myös uraanikaivostoiminta ja uraanin jatkokäsittely päättyivät, kun Jouacin kaivos suljettiin 2001.

Limousinista louhittu uraani kattaa yli 40 % Ranskassa louhitusta uraanista.

50 vuoden ajan COGEMA harjoitti Limousinin alueella uraaninlouhintaa noin 30 kaivoksessa, kahdessa käsittelylaitoksessa ja varastoi kaivosjätettä viiteen eri paikkaan. Kaivostoiminnan ohella COGEMA on harjoittanut köyhdytetyn uraanin varastointia Bessinesissa sijaitsevalla alueellaan vuodesta 1998 lähtien.

Yhdistykset ryhtyvät taistoon 1970 - 1991

Pitkään jatkunut kaivostoiminta on lyönyt leimansa alueeseen ja sen väestöön. Kaivostoiminnan jättämä perintö näkyy suurena jätemääränä, joka vaatii teknistä uudelleen käsittelyä:

- 11 jätteenvarastointipaikkaa 9 kunnan alueella:
- 24 371 500 tonnia malmijätettä, joka on luokiteltu radioaktiivisia aineita sisältäväksi
- yli 200 000 murskattua tynnyriä, jotka ovat sisältäneet radioaktiivisia aineita
- tuhansia tonneja rautaromua, joka on peräisin alas ajetuilta tehtailta, ja louhinnassa käytettyä kalustoa ja välineistöä
- jätteenvarastojen radioaktiivisia ja kemiallisia aineita sisältävä vesi, joka on puhdistettava vastaavalla tavalla kuin kaivosten pumppausvesi ennen kuin se päästetään luontoon.

Eräät yhdistykset ja osa paikallisväestöä alkoivat vähitellen osoittaa epäluuloa COGEMAA ja viranomaisia kohtaan. Useat tapahtumat saivat luottamuksellisen ilmapiirin murenemaan. Joukko paikallisia ja kansallisia järjestöjä paljasti, että kaivosyhtiö oli toimintansa aikana laiminlyönyt vastuitaan sekä jättänyt jälkeensä ympäristötuhoja huolimatta velvollisuudestaan kunnostaa louhosalueet entiselleen:

Maanalaisissa kaivoksissa radonkaasulle altistuneista kaivostyöläisistä on seurattu 1785 hengen terveydentilaa: seuranta osoittaa, että keuhkosityöpäkuolemat kaivoksissa 1946–1956 työskennelleiden keskuudessa ovat kaksinkertaiset (2,38) kansalliseen keskitasoon verrattuna ja 2,13-kertaiset vuosien 1956-1972⁴ aikana työskennelleiden joukossa.

Raportit limousinilaisten kaivostyöläisten terveydentilasta ovat vielä tänä päivänäkin salaisia...

Yhdistyksien 1970-luvulla välittämä tieto, että CEA:n Bouchet- tehdas (Essonnen maakunnassa) ja Malvézy- tehdas (Audessa) dumppasivat jätteensä tiettyihin paikkoihin alueella, nosti esiin kysymyksen vanhojen kaivosalueiden tulevaisuudesta: Saatiinko alueella riittävästi tietoa kaivosalueiden hoidosta? Eräät poliitikot vastustivat tuolloin kaivosyhtiön menettelytapaa, joka kaiken lisäksi soti sitä periaatetta vastaan, että jäte on käsiteltävä mahdollisimman lähellä tuotantopaikkaa.

Montulatin kaivosalue: Korkein oikeus (Conseil d'Etat) hylkäsi maaliskuussa 1986 kaivosyli-insinöörin (l'Ingénieur des Mines) hyväksymän kaivosalueiden ennallistamista koskeneen esityksen. Peruste: « Ekologisten seurausten tutkimus ei sisältänyt tarkkaa analyysia epäkohdista (radioaktiivisuudesta ja raskaan liikenteen aiheuttamasta melusta), ei biologiseen tasapainoon tai terveyteen kohdistuvista seurauksista eikä yleisistä terveysolosuhteista. Lisäksi tutkimuksesta puuttuivat yksityiskohtaiset tarkistusmittaukset ja selvitys radioaktiivisuusriskien

---

⁴ R. Belbéoc'h, *Le suivi de la mortalité chez les mineurs d'uranium*, 2002.

ennaltaehkäisystä. » Tästä johtuen ja « huomioon ottaen tarvittavien toimenpiteiden tärkeys ja niiden ympäristövaikutukset » ekologinen tutkimus todettiin huolimattomasti tehdyksi. Haute-Viennen maaherran pyynnöstä tehtiin uusi tutkimus seurauksista tarkoituksena varmistaa maakunnan ennalleen saattaminen yksityiskohtia myöten. (11/1987).

Bessinen kaivosalue:

- Gartempe- joki todettiin saastuneeksi 1972, lainrikkomisesta kertova poliisiraportti ei johtanut mihinkään toimenpiteisiin.
- 1994: Bessinesin päiväkodissa todettiin normaalia korkeampia radonpitoisuuksia, päiväkodin rakentamissa oli käytetty COGEMALTA saatua radioaktiivista kivimurskaa « stériles miniers ». Päiväkotiin asennettiin ilmastointilaitteisto. Vastaavanlainen tilanne todettiin Limogesin päiväkodissa (Homérides) 1997, ja asuintaloissa, joiden rakentamisessa oli käytetty kaivosalueilta tuotua rakennuskalustoa.
- 1990 tehtiin rikosilmoitus julkisivuvahingoista, jotka oli aiheuttanut ohiajajien kuorma-autojen peittämättä kuljettamista malmijätteistä roiskunut radioaktiivinen lieju. Asia ratkaistiin sovussa.

Bellezanen kaivosalue: normit ylittäviä uraaniesiintymiä vedessä kahden viikon ajan heinäkuussa 1997.

1990-luvulla syntyi ADEPAL- järjestön (Association de Défense de l'Environnement du Pays arédién en Limousin, Limousinin maakunnan luonnonsuojelujärjestö) paikallisosaston aloitteesta kiiwas vastarinta köyhdytetyn uraanin Bessinesiin varastointia vastaan. Keskeinen kysymys oli jätteen lainmukaisesti oikea luokitus: kuuluiko jäte tiukimpaan ydinjätteiden ykkösvarastointiluokkaan (Installation nucléaire de base INB) vai lievempään ympäristösuojelun piiriin kuuluvien laitosten luokkaan (Installation classée pour la protection de l'environnement ICPE)? Piittaamatta paikallisväestön ja – poliitikkojen vastustuksesta korkein oikeus ratkaisi kiistan COGEMAN eduksi hyväksymällä sen jätteestä tekemät laskelmat, joiden perusteella jäte saatiin muutamalla tonnilla ykkösluokan (INB) rajan alapuolelle.

Tämä esimerkki on COGEMAN vuonna 2003 antamasta selvityksestä, ja siihen voidaan lisätä: Kuvaavaa 50 vuotta kestäneelle uraanin louhinnalle ovat useat « sattumat », joiden ympäristö- ja terveysvaikutuksia eivät ole kyseenalaistaneet sen enempää COGEMA kuin DRIREKÄÄN (Direction Régionale de l'Industrie, de la Recherche et de l'Environnement), joka on teollisuuslaitosten tarkastuksista ja ympäristövaikutuksista vastaava, teollisuusministeriön (Ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie, kauppa-, valtiovarain- ja teollisuusministeriö) alainen viranomaiselin.

COGEMA-AREVA- oikeusjutussa tullaan käsittelemään kaivostoiminnan ympäristölle aiheuttamia seuraamuksia, mahdollisia terveyshaittoja ei käsitellä. Tämä johtuu siitä, että jatkuvasti tiukentuva ympäristölainsäädäntö vuoden 1976 ensimmäisistä ympäristölaeista lähtien on tehnyt ympäristö-näkökohdista aina vain tärkeämpiä.

B. Taustatietoja SRL:n oikeusjutulle

SRL:n/Limousinin Lähteet ja Joet- järjestön 1999 nostama kanne on seurausta 1990-luvulla suljetuilla ja restauroiduilla kaivosalueilla tehdyistä tutkimuksista ja raporteista:

Kansalliset raportit: BARTHELEMY- raportissa 1993 (ympäristöministeriön kaivosinsinööri Francois Barthélemyltä, Ingénieur général des mines, tilaama selvitys) todetaan, että koska tietyt jätteet ovat pitkäikäisiä, aiheutuu radioaktiivisten jätteiden varastoinnista vaaraa, ja että turvatoimenpiteet ovat sattumanvaraisia.

Paikalliset raportit: Haute-Viennen departementtihakinnon (Conseil Général) ja Limousinin aluehallinnon (Conseil Régional) toimeksiannosta teki riippumaton radioaktiivisuuden tutkinta- ja tiedotuskomissio (CDRIIRAD) helmikuussa 1994 ensimmäisen arviointiraportin kaivostoiminnan vaikutuksista vesistöön. Raportti ei johtanut mihinkään toimiin sen enempää sen tilaajien kuin viranomaistenkaan taholta, vaikka siinä osoitettiin kaivosyhtiön syyllistyneen monin tavoin ympäristön saastuttamiseen ja viranomaisten laiminlyöneen raskauttavasti velvoitteitaan.

SRL, rekisteröity luonnonsuojeluyhdistys, päätti 1995 jatkaa raportin selvityksien seurantaan. Yhdistys aloitti kaivosalueen veden tutkimisen useissa kriittisissä kohdissa. Tutkimukset toistettiin 1996 ja 1997. Tutkimustulokset vahvistivat normaalia korkeamman radioaktiivisuuden ja kemiallisen saastumisen.

Syksyllä 1998 Saint Pardoux- järvi (hallintoalueen turistikohde) tyhjennettiin vedestä. Tutkimustulokset osoittivat järven liejussa ja kaloissa huomattavaa radioaktiivisuutta. Sama todetaan useissa, varsinkin CRIIRADIN aikaisemmin tekemissä tutkimuksissa ja raporteissa. Rauhoittaakseen väestöä ja varmistaakseen turismin jatkuvuuden lyhyellä tähtämellä viranomaiset päättivät peittää järven saastuneen liejupohjan 20-sentin paksuisella hiekkakerroksella. Mitään ympäristötutkimuksia ei tehty itse saastuttamissyiden selvittämiseksi ja poistamiseksi; saastuminen kuitattiin terveydelle vaarattomaksi.

Tammikuussa 1999, Mazeaud- järven (joka on Limogesin kaupungin vedenottamo) suojelua koskeneen julkisen kyselyn yhteydessä hoputti tutkintatuomari asiantuntijoita tutkimaan yhden puron, johon vanhan kaivosalueen vedet valuvat. Professori Mazet toteaa raportissaan mm., että kaivosalueen vedenpuhdistuslaitteet olivat ”pois käytöstä”.

Prefekti (valtion edustaja/maaherra) ja COGEMA kieltävät, että tästä olisi aiheutunut mitään riskejä tai saastumista. Maaherra toteaa kuitenkin COGEMAN syylliseksi, koska se on johtanut vedenkulun kaivosalueen kautta niin, että vesi kiertää Limogesin kaupungin juomavedenottamon ja laskee pieneen La Couze- jokeen, minkä johdosta laimentumistason voitiin todeta olevan riittävä saastumisen vähentämiseksi. Maaherra vaatii lopuksi sektorin parempaa valvontaa. Tälläkään kertaa ei tehty mitään itse saastumisen aiheuttajalle.

Raportit ovat tässä vaiheessa murskaavia, ympäristönsuojelutahot, ennen kaikkea vedenhuollosta vastaavat näkevät ongelmat, mutta eivät reagoi mainittavasti.

Tämä johtaa siihen, että yksityistahot alkavat hoitaa asiaa. SRL (Limousinin Lähteet ja Joet-yhdistys) päättää maaliskuussa 1999 nostaa syytteet kolmesta rikoksesta:

- saastuttamisesta (artiklat L 432.2, L 232.2 ja ympäristölaki)
- jätteen käsittelemättä jättämisestä (artikla 24.1 ja 24-3° jätelaki 15 heinäkuuta 1975, myöhemmin L541.46 ja L 541.47 c. env.)
- toisen vaaraan saattamisesta (L 223.1 et 2 rikoslaki) ...

Limogesin syyttäjä ryhtyy tutkimaan näitä kolmea ensisijaista syytettä.

II. Oikeudenkäynti ”kaivostoiminnan päätyttyä”: taustatekijöiden paljastaminen

Salamyhkäinen byrokratia pitkittää oikeudenkäyntiä.

Kuultuaan ensin kaivosyhtiön johtajaa myöntyy tutkintatuomari kuulustelemaan kaivosyhtiötä 2002. Koska juttuun sisältyy todisteita, joiden perusteella COGEMAA saatettaisiin rangaista, vie tutkintatuomari jutun käräjäoikeuteen elokuussa 2003, vaikka yleinen syyttäjä ei näe aihetta jutun käsittelylle.

Samainen syyttäjä valittaa jutun uudelleen käsittely päätöksestä.

Limogesin hovioikeuden esitutkintaosasto vahvistaa kuitenkin uudelleen käsittelyn maaliskuussa 2004 poikkeuksellisen perusteellisella, 22-sivuisella päätöksellään, jossa se toteaa seuraavaa:

- ”Viitaten kaivosyhtiötä velvoittaviin vastuisiin voidaan todeta, että COGEMAn toiminta on ollut teknisesti huonosti hoidettua.

Säädösten rikkomuksista on esimerkkejä jutun uudelleen käsittelynoton päätöksessä.”

- « Oikeusjutun lukuisat asiakirjat puhuvat sitä vastaan, että COGEMA olisi noudattanut toiminnassaan lain vaatimia teknisiä ohjeita ja normeja.”

Seuraava asianomistajan esittämä peruste osoitetaan todeksi:

- ”Kuten asianomistaja on esittänyt, saastuminen voidaan todeta kaivosalueiden laskuvedestä löytyneistä kemikaaleista, joita ei muutoin esiinny luonnonvedessä. Esim. fluoriitit kertovat kaivostoiminnan suorasta vaikutuksesta vesistöön. On hyvä muistaa, että joidenkin kaivosten yhteydessä oli myös tehdaslaitoksia, joissa malmia käsiteltiin hapoilla. Tästä johtuen kaivosalueille dumpatussa jätteessä on vielä jäljellä näitä kemikaaleja. Se tosiasia, että kaivostoiminta on laillista toimintaa, ei vapauta kaivosyhtiötä missään tapauksessa vastuusta harjoittaa toimintaa niin, että ympäristö ei tuhoudu.”

Valtionviranomaisten epäpätevyys todetaan ohimennen seuraavasti:

- ”Yleisen syyttäjän toteamus, että DRIREN mielestä rikkomukset eivät olleet tarpeeksi raskauttavia rikossyytteen nostamiseksi, ei tarkoita sitä, ettei määräyksiä olisi rikottu. Se tarkoittaa pikemminkin, että DRIRE on laiminlyönyt ensisijaista tehtävänsä valvontaviranomaisena.”

Bonusena herttainen viittaus periaatteeseen « kukin korjaa omat sotkunsaa »:

- ” - COGEMA on ansainnut toiminnallaan suuria voittoja. Yhteisön kannalta on selvää, että vanhasta kaivostoiminnasta syntyneiden ympäristötuhojen korjauskulut eivät kuulu yhteisön, tässä tapauksessa Limousinin asukkaiden maksettavaksi. COGEMA on vastuussa useissa eri tutkimuksissa todetuista saasteongelmista ja niiden hoidosta. Syyllistymällä useisiin lainrikkomuksiin COGEMA on pystynyt tekemään kustannussäästöjä ja minimoimaan saastumisen estämiseen tarvittavien laitteistojen ja järjestelmien investointimenot (tutkimukset vahvistavat myrkkyyjänne-esiintymät, joita on pääasiassa pumppausvedestä syntyneissä kaivosaltaissa). ”

Ensimmäinen oikeudenkäynti kansainvälistä COGEMA-AREVA- yhtiötä vastaan alkaa vihdoin kesäkuussa 2005, sen jälkeen kun Cour de Cassation (yksityisten liikeyritysten korkein tuomioistuim) on hylännyt viimeisenkin valituksen.

Lokakuussa 2005 annettu tuomio vapautti yllättäen COGEMAN. Tuomio oli poikkeuksellinen, sillä oikeus oli jättänyt suuren osan selvityksiä oikeuskäsittelyn ulkopuolelle.

SRL valitti tuomiosta, ja oikeudenkäynti jatkuu 24. toukokuuta 2006.

Jutun oikeusseuraamuksista riippumatta on SRL saanut oikeuskäynnin kuluessa paljastettua melko laajasti kunkin eri osapuolen näkökantoja ja asenteita vanhoista kaivosalueista syntyneisiin ongelmiin:

A. Viranomaisten pelkurimaista pakoilupolitiikka* ja salamyhkäistä vehkeilyä

* ”strutsipolitiikka”, politique de l’autruche

Yhteiskunnallisen aspektinsa vuoksi oikeusjuttu koskee sekä valtionviranomaisia että alueellisia yhteisöjä:

1. Valtio, saamaton instanssi kansallisen teollisuuden palveluksessa:

Valtion toimivaltaan kuuluu niin poliisin toimintaedellytysten takaaminen kuin liikelaitosten valvonta. Ympäristölaissa on useita toimintansa lopettavien laitosten viranomaisvalvontaa ja lainmukaista sulkemista koskevia säädöksiä (artikla L 514-1 ja s. c.env.), mutta myös pakotteita lain noudattamatta jättämisestä (L 514-9 ja s. c. env.).

Oikeusjuttu paljasti viranomaisten ällistyttävän suhtautumisen asiaan. Saimme selville, että:

- DRIRE, jonka nimenomaisena tehtävänä on valvonta, oli 50-vuotisen kaivostoiminnan aikana tukeutunut yksinomaan COGEMAN antamiin tietoihin. DRIRE ei ollut suorittanut kaivosalueilla minkäänlaisia tutkimuksia, valvonut kaivosyrittäjille asetettuja toimintaehtoja sen enempää kuin jätteiden varastointia tai suljettujen kaivosalueiden ennallistamista,
- DRIRE kieltäytyi antamasta SRL:lle tietoja siitä, mihin toimenpiteisiin se oli ryhtynyt COGEMAA vastaan (itse asiassa ei mihinkään), minkä vuoksi SRL- yhdistyksen oli pyydettävä apua CADALTA (Commission d’accès aux documents administratifs – julkisten asiakirjojen saatavuutta valvova komissio). CADA pakotti DRIREN toimittamaan valvontaraportit yhdistykselle (saamamme paperit eivät kuitenkaan sisältäneet yhtään ainuttakaan valvontaraporttia).

- Siis: kaivostoimintaa ja alueiden kunnostamista oli ns. valvonut vain ministeriön kaivostoimintaosasto (Service des mines). Tässä yhteydessä COGEMAN oli katsottu olevan pelkkä kivenmurskaamo, joten DRIREN kaivostoiminnasta ja suljettavista tehdaslaitoksista vastuussa olevia virkamiehiä ei konsultoitu lainkaan.
- DRIRE toimitti kuitenkin syyttäjälle valvontaraportin, jonka mukaan COGEMAN toiminta on aina ollut säädösten ja normien mukaista. Raportti perustui vain COGEMAN itsensä laatimiin asiapapereihin.

Limogesin tuomioistuimen hyväksyttyä SRL:n rikosilmoituksen ja jutun uudelleenkäsittelyn eteni oikeudenkäynti perityypillisellä tavalla heti tutkinnasta lähtien. Valtiota edustava tuomioistuin teki valituksen jutun käräjäoikeuteen palauttamisesta sekä puolusti läpi koko oikeudenkäynnin COGEMAN esittämiä perusteluja viitaten erityisesti DRIREN oikeusprosessin aikana toimittamaan raporttiin (vrt. yllä).

Näyttääkin siltä kuin valtionhallinto olisi alkanut tehdä johtopäätöksiä saamattomuudestaan ja ryhtynyt luomaan todellista sisäistä palveluksienvaihtoa COGEMAN hyödyksi. COGEMALTA on jo vaadittu tasetietoja kymmeneltä edeltäneeltä vuodelta; myös on vaadittu täydentäviä säännöksiä ja riippumattomilla tahoilla teetettäviä tutkimuksia. Ympäristöministeriö on lisäksi päättänyt perustaa eri alojen asiantuntijaryhmän (GEP), jonka tehtävänä on tutkia kaikkien Limousinin maakunnassa olevien louhosjätealueiden ympäristö- ja terveysvaikutukset. GEP-työryhmän työtä tulee valvomaan IRSN (Institut de Radioprotection et de Sûreté nucléaire – radioaktiivisuussuojelun ja ydinvoimaturvallisuuden instituutti) ja julkaisutoimintaa hoitamaan nimitetään CLIS (Commission Locale d’information et de Surveillance - paikallinen ympäristösuojelun tiedotus- ja valvontatoimikunta).

2. Alueelliset yhteisöt: pakoilupolitiikasta salassapitoon

Myös alueelliset yhteisöt ovat jutussa asianosaisia:

Sen lisäksi että kaivostoimintaa on harjoitettu niiden alueilla, ja että ne joutuvat ottamaan hoitaakseen mahdolliset saasteongelmat, on niistä joissakin tapauksissa tullut kaivosrakennusten ja –alueiden omistajia. Yhteisöt ovat asianosaisia myös siksi, että kaivosalueilla virtaavaa vettä käyttää hyväkseen niin turismielinkeino kuin juomavesitalous. Limousinin maakunta, Haute-Viennen hallintoalue ja yhdeksän kuntaa ovat näin ollen suoraan asianosaisia. Esimerkiksi St. Pardoux- järvi, joka on yksi maakuntahallinnon ylläpitämiä turistivetonauloja, saa vetensä osittain kaivosalueelta. Limousinin ainutlaatuisen luonnonsuojelun alueen (Dauges-suon) alla risteilee kilometrikaupalla kaivostunneleita.

Huomionarvoista:

Kunnat ja niiden eturyhmät sekä kaivostoimintakulttuuri:

Rikosilmoituksen yhteydessä SRL- yhdistys lähetti « varoitus »-tiedoksiannon niiden kuntien johtajille, joita oikeusjuttu eniten koski, yksikään heistä ei vastannut⁵. Limogesin kaupunginjohtaja joutuu tänä päivänä vastaamaan siitä, että juomavedenottamoiden kanavointi tapahtuu asianmukaisesti (vedenottamot sijaitsevat pääasiassa kaivosalueella). CRIIRAD tilasi 2004 tutkimuksen suljettujen kaivosten ympäristövaikutuksista. Tutkimustulos on salainen, eikä sitä liitetty asiakirjoihin, jotka julkaistiin kesäkuussa 2005. Tiedossamme on, että

⁵ Le 24 mars 1999, un courrier est adressé à chacun des maires de ces communes

COGEMA on ehdottanut Limogesin kaupungille joitakin toimenpiteitä vesien pois johtamiseksi jätteiden varastointialueilta; suuri yleisö ei tule saamaan mitään tietoja solmituista sopimuksista.

Departementti- ja aluehallinnot (Conseil général, Conseil Régional):

Departementti- ja aluehallinnot, jotka olivat tilanneet CRIIRADILTA raportin 1994, olivat tietoisia kokonaistilanteesta, mikä vahvistettiin tulevina vuosina.

Vuoteen 2004 saakka virassa ollut aluehallintojohtaja tähdensi koko ajan, miten välttämätöntä on selvittää eri osapuolten välinen vastuunjako, kun kyseessä on 50-vuotisen kaivostoiminnan seuraukset⁶; departementtihallinto ei ottanut asiaan mitään kantaa, vaikka kaivostoimintaa oli harjoitettu St. Pardoux- järven läheisyydessä, ja tämä turistijärvi kuuluu sen vastuualueeseen.

Kun St. Pardoux-järveä tyhjennettäessä paljastui pohjaliejun radioaktiivisuus, katsottiin turistesongin « pelastaminen » tärkeämmäksi kuin toimenpiteet ylävirralla saastumissyiden selvittämiseksi ja poistamiseksi. Silloinen päällikkö ilmoitti, että ”vastuukysymykset siirretään tuonnemmaksi”⁷.

Ja lisäksi, joukko aluepoliitikkoja kutsui oikeudenkäynnin alla kaikki paikalliset poliitikot kokoukseen saadakseen tietoja kaivostoiminnan vaikutuksista⁸. Kukaan kutsutuista ei tullut tilaisuuteen. Departementtihallinnon päällikkö oli ilmoittanut halunsa esiintyä asianomistajana, hän vetäytyi kuitenkin viime hetkellä.

Tiedossa on myös, että departementtihallinto neuvottelee tällä hetkellä COGEMAN kanssa St. Pardoux- järven saastuneen pohjamudan puhdistamisesta ja tätä varten pienen lammen rakentamisesta ylävirtaan, jossa saastunut lieju ja vesi eroteltaisiin (työn maksaisi COGEMA). Mutta yhä edelleen suuri yleisö pidetään neuvottelujen ulkopuolella.

Paikallishallinto on toisin sanoen ryhtynyt toimenpiteisiin vanhojen kaivosalueiden ympäristön suhteen, mutta kaikki tapahtuu suljettujen verhojen takana – toimintatapa, josta nyt on muodostunut käytäntö. Voidaan vain kysyä, olisiko mihinkään toimenpiteisiin ryhdytty, ellei SRL- yhdistys olisi nostanut asiasta oikeusjuttua.

B. Yksityissektori:

1. Yhdistysten rajallinen merkitys

Paikallistasolla aktivistit ovat varoittaneet eri viranomaisia aina 60-luvulta lähtien siitä, mitä on tapahtumassa (kuljetuksista leviävä radioaktiivinen pöly, vesistön saastuminen) ja epäkohdista, joista heillä on ollut tietoa.

⁶ L’Echo du centre 14 novembre 1998 – La lettre du limousin automne 1998

⁷ Le populaire 24 octobre 1998

⁸ L’Echo le 4 juin 2005 avec l’intervention publique des élus écologistes de la haute-Vienne – Tribune libre du Limousin n°64, position du groupe politique « Les Verts »

Mainitsemisen arvoisia ovat erityisesti herrat Thierry Lamiraud, jonka 900 diakuvaa⁹ ja ”Uranium en Limousin”-filmi vuodelta 1993 muodostavat todellisen dokumentti-aarrearkun ja Christian Pénicaud, joka julkaisi 1996 kirjan uraanin louhinnasta omalla kustannuksellaan¹⁰.

Monet ihmiset ovat olleet aktiivisia, useita paikallisyhdistyksiä on syntynyt kaivostoiminnan ympärille, mutta tempaukset ovat osoittautuneet vähemmän tehokkaiksi ja toimintatapa vähemmän onnistuneeksi siitä huolimatta, että useimpien yhdistysten toiminta perustuu silkkään faktaan (varastointi, saastuminen, dumpit jne.) tai että ne ovat kääntyneet median puoleen, pommittaneet viranomaisia kirjein, järjestäneet lehdistötilaisuuksia jne.

Epäonnistuneen toiminnan tähden paikallislehdistö voi kertoa sivuillaan vain niistä asioista, ”joiden katsotaan ylittävän uutiskynnyksen”. Tämän tyyppinen toiminta ei ole koskaan johtanut itse hallintosysteemin kyseenalaistamiseen.

Asiaan saatiin vauhtia vasta viemällä se oikeuteen.

2. Lehdistö: epäpätevyyttä ja huolta ilmoitusasiakkaiden taloudellisista intresseistä

Jutun oikeuskäsittelyssä ei pidä unohtaa median roolia.

Paikallinen lehdistö: tiukasti paikallispoliittista valtaa käyttävien talutushihnassa; vasta kun jutun osapuolet olivat ottaneet todella kiivaasti yhteen, suvaitsi paikallinen lehdistö seurata sen etenemistä: COGEMAN kuuleminen oikeudessa, sitten jutun uudelleenkäsittely käräjäoikeudessa. Kaikesta tästä huolimatta paikallisissa lehdissä ei ole ollut ainuttakaan perinpohjaista artikkelia oikeusjutusta.

Vieläkin pahempaa on ollut paikallisen median tietämättömyys juridiikasta ja oikeudenkäynnin teknisestä kulusta, mikä näkyy siinä, että sen mielenkiinto on kohdistunut enemmän COGEMAN asianajajien oikeussalissa esittämiin puheenvuoroihin kuin tuomarin. Kun DRIREN edustaja myönsi todistajanaitiossa, että hän nyt käytettävissä olevien tietojen pohjalta laatisi COGEMAN toiminnasta pöytäkirjan, ei tätä tärkeätä todistusta mainittu yhdessäkään artikkelissa. Sen sijaan COGEMAN vastatodisteet julkaistiin seuraavana päivänä.

Valtakunnallinen lehdistö: pätevämpi, ja talutushihnakin sen ja paikallisten vallankäyttäjien välillä on pidempi; valtakunnanlehdissä on ollut joitakin perusteellisia ja suhteellisen paikkansa pitäviä artikkeleita (le Figaro ja varsinkin AFP). Täytyy kuitenkin kertoa, mitä arvostettu LE MONDE teki.

Käräjäoikeudenkäynnin alkamispäivänä LE MONDESSA ei ollut artikkelia tai edes pientä uutista, että COGEMA oli 24. kesäkuuta 2005 tuomioistuimessa syytettynä saastuttamisrikoksista (tapaus oli kuitenkin ensimmäinen laatuaan valtakunnan tasolla). Kaikki muut valtakunnalliset sanomalehdet julkaisivat joko kattavan artikkelin tai vähintään AFP-sähkeen. Syy Le Monden vaikenemiseen selvisi kuitenkin pian, sillä lehdessä oli näkyvällä paikalla nelisivuinen reportaasi COGEMA-AREVASTA (artikkelin muotoon laadittu mainos), jossa kiiteltiin yhtiön urotekoja ympäristön ja uusiutuvien energialähteiden hyväksi. Le Monden paikallistoimittajat kokivat tilanteen äärimmäisen kiusallisena, ja niinpä lehti julkaisi pari päivää myöhemmin uutisen, jossa mainittiin Limogesin oikeudenkäynti.

⁹ Outre près de 900 diapositives, Monsieur Thierry lamiraud sera à l’origine d’un film tourné entre 1992 et 1993 qui retrace l’histoire de l’exploitation minière en Limousin « Uranium en Limousin »

¹⁰ Le cri de la terre « plaidoyer pour une enquête sur l’ancienne mine d’uranium des Vieilles Sagnes en Limousin. Impression Shambala 1996

3. Teollisuus lyhyesti: piittaamattomuus pienistä säteilymääristä

Oikeudenkäynnin kymmenen vuoden aikana ydinvoimateollisuus on hallinnut täydellisesti julkisuutta ja tiedottamista kieltämällä kaikki tosiasiat, ts.:

- Tiedotusmonopolin avulla : mainokset, julkaisut, omat laboratoriot. COGEMALLA on käytössään vaikuttava logistiikka tiedonvälityksessä. Eri medioissa julkaistujen ydinvoiman hyötyjä ylistävien tiedotteiden lisäksi on jutun käsittely paikallistasolla paljastanut suoraviivaisen tiedonvälitysstrategian, joka perustuu COGEMAN tai sen laboratorioden antamiin tietoihin. Le Monden tapaus on paljastava esimerkki tästä.
- Tosiasiat kielletään. COGEMAN pitkäaikaisena taktiikkana on ollut nimittää riippumattomilta asiantuntijoilta keräämiämme tietoja yhdistysten « sepityksiksi » ja selvittää näyttävissä mediatapahtumissa, että kaivosyhtiö on suorittanut tarkastuksia säännöllisesti ja noudattanut aina määräyksiä. Eikä se unohda mainita, että siitä ei ole koskaan tehty rikosilmoitusta. Yhtiö myöntää, että Limousinissa esiintyy luonnon radioaktiivisuutta, mutta kaivostoiminnan myötä uraania on saatu louhittua pois, ja näin ollen sitä on nyt vähemmän luonnossa!

Yhtiön tiedonvälitys perustuu siihen, että tietyt faktat jätetään kertomatta. COGEMAN esitteissä tai esitelmissä ei ole koskaan kerrottu seuraavia tietoja, jotka jo tässä aikaisemmin luettelimme:

- Limousin on ollut maan tärkein kaivosalue
- COGEMALLA on 11 jätteenvarastointipaikkaa 9 kunnan alueella:
- 24 371 500 tonnia malmijätettä, joka on luokiteltu radioaktiivisia aineita sisältäväksi
- yli 200 000 murskattua tynnyriä, jotka ovat sisältäneet radioaktiivisia aineita
- tuhansia tonneja rautaromua, joka on peräisin alas ajetuilta tehtailta, ja louhinnassa käytettyä kalustoa ja välineistöä.
- jätevarastojen radioaktiivisia ja kemiallisia aineita sisältävä vesi, joka on puhdistettava vastaavalla tavalla kuin kaivosten pumppausvesi ennen kuin se päästetään luontoon.

Kun Limogesin hovioikeus 2004 ja sen jälkeen korkein oikeus (Cour de Cassation) hylkäsivät COGEMAN valituksen, myönsi yhtiö ainakin joissakin haastatteluissa, että muutamilla alueilla, kuten Ritordissa, kaivostoiminnan seurauksena on saattanut syntyä saastuneita saostumia. Yhtiö alleviivaa kuitenkin toistuvasti, että todetulla radioaktiivisuudella ei ole voitu osoittaa olevan minkäänlaisia vaikutuksia terveyteen. Tähän perustuu toinen seikka, jonka kaivosyhtiö kieltää: COGEMA sivuuttaa jätteenvarastointialueita koskevat ympäristömääräykset nostamalla terveyskysymykset etusijalle. Se kieltää, että kaivostoiminnasta aiheutuisi terveyshaittoja, ja luottaa ranskalaisten tapaan vähätellä pienistä annoksista aiheutuvia riskejä

III. Taloudellinen tulos: toteutumaton talouskehitys

A. Ydinvoiman todelliset kustannukset Limousinin maakunnalle

1. Jos pitkän aikavälin vaikutukset otetaan huomioon

”Pitkässä juoksussa me kaikki kuolemme”. J. M. KEYNESin sutkautusta näyttävät monet poliitikot käyttävän systemaattisesti, heitä kun kiinnostaa enemmän oma uudelleenvalintansa lyhyellä tähtämellä kuin tulevien sukupolvien hyvinvointi. Samalla tavoin välinpitämättömiä ovat ne, jotka kyynisesti viittaavat siihen, etteivät ole enää näkemässä tuhoa!

Taloustieteilijöiden pitkän tähtäimen laskelmat osoittavat pelottavia metodologisia ongelmia, joista ekonomisteilla on jyrkästi ristiriitaisia mielipiteitä. Ennen kuin menemme näihin ongelmiin, haluamme muistuttaa Limousinin hylättyjen ja suljettujen uraaninlouhinta-alueiden laajuudesta:

Kaikkein vaarallisin radioaktiivinen jäte on haudattu Limousinissa äärimmäisen puolihuolimattomasti. Sen eliniän pituuden tajuaminen menee yli ihmisen käsityskyvyn. Tulevat sukupolvet saavat siis hoitaa ongelman niin hyvin kuin taitavat. Tällä hetkellä huolestuttavat seuraavat seikat eniten: Kuinka tiedonsiirto saastuneista alueista tuleville sukupolville tullaan toteuttamaan? Kuinka tiedonkulku voidaan taata tuhansiksi vuosiksi eteenpäin? Jos yhteiskunnan muisti pettää, mitä sitten tapahtuu?

Pelkästään jo käytännön toimenpiteet valmistavat tietä unohtamiselle: malmijätteet haudataan maakerroksen alle ja päälle istutetaan puita ja nurmikkoa. Radioaktiivisuutta on sinänsä vaikea havaita, ja entistä vaikeammaksi se tulee, kun luonto on näennäisesti ennalistettu (puita, ruohoa, kirkasta vettä).

Meidän on myönnettävä, että uraanijätteiden pitkäaikaisvarastoinnin ongelmista ei ole tutkimuksia. BARTHELEMY- raportissa 1993 todettiin, että ”uraanijätteiden varastoinnissa turvallisuuskäsitteitä ei pidä banalisoida viittaamalla siihen, että radioaktiivisuus laimenee aika nopeasti tai että I-luokan jäte suljetaan vesitiiviisti. Aivan uudenlaisen ajatustavan luominen tulee välttämättömäksi” (p.14).¹¹

Ehkä juuri tämän lausunnon johdosta COGEMA tilasi heinäkuussa 2004 Atomienergiakomissiolta tutkimuksen uraanijätteiden pitkäaikaisvarastoinnin seurausten arvioimiseksi. Tutkimukset tehdään Vendéen kaivosalueella, ja niiden hypoteesina on, että «Vendéestä saadut tutkimustulokset pätevät muihinkin jätealueisiin, koska niiden katsotaan yleisesti ottaen olevan identtisiä keskenään ». Jokainen asiantuntija tietää, että tällainen yhtäläistäminen ei ole tieteellisesti katsoen hyväksyttävää, koska olosuhteet eivät koskaan ole ”täysin identtiset”.

Puhuttaessa muista pitkäaikaisvaikutuksista, varsinkin kaivosten pumppausvesistä, COGEMA ilmoittaa, että sillä on tilanne hallussa, vaikka se on vahvistanut seuraavat tosiasiat: St. Pardoux-järven saastuminen, La Crouzillen ja Mazeaudin juomavesivarantojen saastuminen, kahden yksityislammen, Pontabrièren ja Puy de l’Agen saastuminen (COGEMA, 2004, p. 188 – 189). COGEMAN toimenpiteet kohdistuvat erityisesti vedenottamoiden puhdistamiseen saastuneesta pohjamudasta, joka sitten varastoidaan radioaktiivisena jätteenä muualle.

---

¹¹ précité.

Toinen tärkeä kysymys pitkällä tähtäimellä koskee uraanijätevarastojen ja niiden suojamuurien kestävyys ulkoisia hyökkäyksiä vastaan (eroosio, maanjäristykset, nousuvesi, patomurtumat). Jo BARTHELEMY-raportissa nämä kysymykset herättivät huolta: « Eräät suojavallit, kuten Brugeauden alueella Bessinesissa ovat vesiväylien ympäröimiä. Tästä syystä on tutkittava, mitä vesiväylien tuhatvuotinen tulviminen tai patomurtuma ylävirralla voivat saada aikaan. Brugeaudessa ja muissa vastaavanlaisissa tapauksissa on välttämätöntä vahvistaa suojavallien pohjarakenteita” (p.18).

COGEMAN tuore vastaus on kaikilta osin rauhoittava: ”Gartempe ja monet muut valtamereen laskevat joet voivat tulvia kaikkina vuodenaikoina... Koska Limousinin laakso on padottu suojavallein, ei alueeseen kohdistu suoranaista uhkaa” (COGEMA, 2004, p. 166).

Yhteenvedona todettakoon, miten vähän kaivosyhtiö tietää uraanivarastojen pitkäaikaisvaikutuksista puhumattakaan siitä, miten kehnosti se on huomionnut nämä vaikutukset talouslaskelmissaan. Vahingoista aiheutuvien kustannusten suuruus riippuu siitä, mitä korkoa (taux d’actualisation) laskelmissa käytetään. Suojelutoimenpiteiden ja niistä koituvan hyödyn välinen aikajänne voi olla useita vuosikymmeniä, jopa vuosisatoja. Valitsemalla korkea korko (esim. 8 %) kiinnitetään huomiota niihin suojelutoimenpiteiden kustannuksiin, jotka lankeavat nykyisten sukupolvien maksettaviksi, samalla kun vähemmälle huomiolle jää se hyöty, jonka tulevat sukupolvet saavat, jos tuhot vältetään. Tällaisella laskutoimituksella tyydytään siihen, että mitään ei tehdä. Jos korkoprosenttia lasketaan, näyttää suojelutoimiin ryhtyminen kustannus-/hyötylaskelmien valossa edullisemmalta, ja hyvin matala korko (esim. 1 %) voisi johtaa välittömiin toimenpiteisiin. Tällaisten spekulatioiden vuoksi ”parhaan korkoprosentin valinta on ja pysyy ratkaisemattomana ongelmana”, (GIEC, Groupe d’Experts Intergouvernemental sur l’Evolution du Climat, Hallitustenvälinen ilmastomuutoskysymysten asiantuntijaryhmä, 1996b, p 79).

Ikuinen vastakkainasettelu ekologien nollakoron ja ekonomien korkean koron välillä kuvastaa tulevaisuuden aliarvostamista. Niin tai näin, valinta on puhtaasti poliittinen eikä tieteellinen. Valinnalla on kuitenkin mitä suurin painoarvo joidenkin toimenpiteiden kannattavuuslaskelmille. Riski, että taloudelliset laskelmat lavastetaan palvelemaan tuotannollisia tavoitteita, säilyy.

2. Kunnostamiskustannukset

Valvontaviranomaiset ja kaivosyhtiö eivät ole tähän mennessä vielä koskaan laskeneet alueiden kunnostuksesta aiheutuvia kustannuksia. COGEMA on tyytynyt ehdottamaan tuleville vuosille toimenpiteitä, jotka pääasiassa ovat:

- ” kaivostoiminnan historiallinen rekonstruointi
  - säteilymäärien tutkiminen perusteellisin mittauksin
  - tarkka selostus lähteistä ja niissä mahdollisesti tapahtuneista muutoksista (louhinnasta johtuen)
  - tiedossa tai oletettavissa olevien vesistöreittien luettelointi käyttäen apuna louhintatyön aikana hankittuja tietoja tai tarvittaessa suorittamalla erityisiä pinta- ja pohjavesitutkimuksia”.
- (BARTHELEMY- raportti, liite 5, p.8)

COGEMA on louhinnasta aiheutuneiden riski- ja saastumistietojen lisäksi ehdottanut, - mitään kustannustietoja työn suorittamisesta kuitenkaan antamatta - että kaikki kaivosalueet kunnostetaan luotettavalla tavalla: mekaaninen suojaus eroosiota ja muita hyökkäyksiä vastaan; alueiden eristäminen aitauksella; takuu insinööriyöstä; maiseman entisöinti; jätteiden käsittely...

Näiden suurten lupauksen lisäksi pitää saada tarkka selvitys saneerauskustannuksista. Jos COGEMAA on uskominen, kustannukset eivät ole kohtuuttomia, mikäli tilanne Limousinin kaivosalueilla on jotakuinkin normaali: ”Yhteenvetona mainittuja toimenpiteitä voidaan pitää hyväksyttävänä, sopivina ja oikeutettuina. Valvontatulokset ja niiden seuranta aikaa myöten ovat tyydyttäviä, eikä mitään riskiä lyhyellä tai keskipitkällä aikavälillä ole nähtävissä”. (COGEMA, 2004, p.167)

Näihin houkutteleviin ja optimistisiin ehdotuksiin on kertakaikkisen vaikea luottaa:

- kaivosyhtiön antamat tieteelliset selvitykset mestarillisesta asiainhoidosta ovat täysin ristiriitaisia puolueettomien tutkimusten kanssa, joita ovat tehneet yhtä lailla luotettavat tieteenharjoittajat,
- yhtiö ei anna kustannusarvioita, minkä vuoksi epäluulon varjo lankeaa sen esittämien ehdotusten ylle, ne kun näyttäisivät olevan aivan ilmaisia.

Tyydymme tässä yhteydessä ehdottamaan muutamien hypoteesien testaamista:

- Kuinka pitkälle ollaan valmiita menemään saneerauksen kustannuskysymyksissä? Lupauksiin on vaikea uskoa tietämättä mitä ne maksavat COGEMALLE. Kokemuksesta tiedetään, että kunnostuskustannuksilla on ratkaiseva merkitys, kun määritellään radioaktiivisesti saastuneiden alueiden puhdistustasoa. Maiseman osittaiseen kosmeettiseen saneeraukseen ei pidä suostua, sillä maiseman vehreys saa unohtamaan maan, veden ja ilman saasteongelmat.
- Kunnostetun alueen markkina-arvo vaikuttaa myös siihen, minkä tasoisen puhdistuksen kaivosyhtiö saastuneella alueella suorittaa. Tästä syystä voidaan yhdistää molemmat kriteerit, kunnostuskustannukset ja kiinteistönarvo, sen jälkeen kun alue on saneerattu ja esittää joitakin kysymyksiä. Esimerkiksi, mitä tehdä alueella, jonka kunnostuskustannukset ovat olleet hyvin korkeat, mutta markkina-arvo vähäinen? Tässä yhteydessä keskustelulla arvoista ja ulkoisista seikoista on merkitystä. Ympäristön todellista arvoa ei voida määritellä markkinavoimien avulla.
- Yleisesti ottaen: Onko meidän otettava huomioon maan monipuolinen käyttö pitkällä aikavälillä vai sopeutettava saneeraustoimet alueen rajoitettua tai erityistä käyttöä silmällä pitäen?
- Kuinka saneerauskustannukset jaetaan saastuttamiseen suorasti tai epäsuorasti vaikuttaneiden osapuolien kesken? Saastuttaja/maksaja-periaate on yksi tapa hoitaa asia, jolloin kunnostuskustannukset tulisivat alueiden saastuttamiseen syyllistyneen maksettavaksi. Periaatteen ilmiselvästä yksinkertaisuudesta huolimatta vastuuta alueiden saastuttamisesta ei voida säilyttää yksinomaan kaivosteollisuuden harjoittajalle, vaan vastuu kuuluu myös sähkökuluttajalle, toimintaa tukeneelle valtiolle, paikalliselle yhteisölle, pankeille, vakuutusyhtiöille... Ihannetilanteessa määritellään kunkin osuus saastuttamiseen ja sen mukainen korvausmaksu. Jotta sosiaalinen oikeudenmukaisuus toteutuisi, kustannustaakan jako toteutetaan yhdenvertaisesti osapuolten kesken. Tällaista periaatetta on käytännössä usein vaikea soveltaa: se vaatisi neuvotteluja päätösten läpinäkyvyyden vuoksi ja kompromissia erilaisten näkemysten välillä.

Limousinissa ollaan kaukana tällaisesta menettelytavasta:

- vaarojen riskianalyysijä tekevät aina asiantuntijat, jotka esittävät ratkaisunsa - ne parhaat ja oikeat - ilman, että asiasta käydään minkäänlaista keskustelua
- taloudellisesta avustuksesta ei ole koskaan keskusteltu asianosaisten toimijoiden kesken (COGEMA, hallintokoneisto, paikallisyhteisö, yhdistykset, käyttäjät...)

Me olemme siis yhä edelleen pimennossa niin tietojen kuin päätöstenkin suhteen, koska vain kaivosyhtiö on niitä analysoinut ja hyväksynyt. Mikään ei viittaa siihen, että alueiden puhdistus tehdään parhaalla mahdollisella tavalla.

Ydinvoiman todellisten kustannusten lisäksi meidän täytyy selvittää, mitä tämä toiminta on antanut alueellemme, ja mitkä ovat tulevaisuuden riskit, kun alueita ei kunnosteta luotettavasti (on COGEMA asiasta sitten mitä mieltä tahansa!).

B. Vähäinen taloudellinen merkitys alueelle

Ydinvoiman taloudellista merkitystä Limousinille voidaan ensinnäkin arvioida kaivosten ja tehtaiden työllisyyslukuin:

1. Työllisyys, vähäinen merkitys

Palkansaajien määrä Crouzillen kaivoksessa

	1950	1953	1958	1962	1969
YHTEENSÄ	184	350	826	696	688

Lähde: BRUNET (2004, s.103)

Ph.Brunet'n selvityksen mukaan (2004) kaivostoimintaan tuli vauhtia 1953, kun uraanin kysyntä alkoi kasvaa. SIMOn malminkäsittelytehtaan avaaminen Bessinesiin uraaninkysynnän jatkuvasti kasvaessa selittää piikin työntekijämäärässä 50-luvun lopulla.

Ensimmäisen öljykriisin jälkeen 1973 Ranska valitsi kunnianhimoisen sähköntuotanto-ohjelman, joka perustui ydinvoimaan. Tämä johti uuteen kaivostoiminnan laajenemiseen Crouzillissa vuosien 1974 ja 1984 välillä; toiminta oli huipussaan 1988:

- 1975 – 1980: palkansaajien määrä nousi 690 < 984:
- käsittelytehtaissa työskenteli 1981 toimihenkilöt mukaan lukien 1044 palkansaajaa COGEMAn palkkalistoilla.
- työntekijämäärä pysyi noin 900:ssa vuoteen 1988 saakka.

COGEMA oli Haute-Viennen kolmanneksi suurin työnantaja (julkista sektoria lukuun ottamatta) Renaultin (3000) Legrandin (1500) jälkeen.

Vuonna 1988 havaittiin Limousinissa, että sen uraani ei ollut enää kilpailukykyinen kansainvälisillä markkinoilla. COGEMA laati suunnitelmia henkilöstön supistamiseksi vuodesta 1988 lähtien. Ensimmäisten laskelmien mukaan lähes puolet henkilöstöstä piti irtisanoa, mutta ammattijärjestön reaktioiden vuoksi COGEMAN piti odottaa maaliskuuhun 1991 saakka, ennen kuin sen johto ilmoitti lopettavansa teollisuustoiminnan Limousinissa 1995. Kaivokset suljettiin välinpitämättömyyden ilmapiirissä.

Kysymys kuuluu: Mitä paikallistaloudelle jää viisikymmenvuotisesta ydinvoimaseikkailusta jäljelle? Rehellisesti sanottuna, ei paljon!

Jopa kaivostoiminnan kultavuosina taloudellinen hyöty oli vaatimatonta, etupäässä kaivoksessa ja tehtaassa työskentelevät pääsivät siitä osalliseksi. Sitä paitsi suurin osa työvoimasta (kolme neljäsosaa) oli kouluttamattomia työläisiä. Kaivostoiminnan vaikutus rajoittui palkansaajaluokan ostovoimaan (suora vaikutus).

Kaivostoiminta pyöri täysin erillään alueen muusta talouselämästä, ja sen vaikutus muuhun teollisuuteen oli vähäistä (epäsuora vaikutus). Aluksi poliitikot tyytyivät tavoittelemaan kaivosyhtiöltä taloudellista kompensatiota; myöhemmin he yrittivät saada yhtiötä tekemään alueelle investointeja erilaisten ydinteollisuuslaitosten muodossa, yrittivätpä he jopa saada Limousiniin ydinvoimalankin! Fiaskoon päättäneet yritykset korvauksista ja investoinneista ovat saaneet maakunnan asukkaat ja poliitikot kokemaan, että Limousinia on käytetty hyväksi kuin konsanaan siirtomaata.

Loppujen lopuksi COGEMAN Limousinin- vierailusta ei ole jäljellä muuta kuin jätteet ja saastuttaminen, joiden jälkihoitoa kaivosyhtiö ei näytä olevan halukas maksamaan. Älyllisesti mielenkiintoinen harjoitus (cliométrie/kliometria) on kysyä, mitä Limousinista olisi tullut ilman COGEMAA. Ehkä meillä ei olisi tapahtunut suurempaa alueellista talouskehitystä, mutta ainakin olisimme välttyneet ydinjätteiltä, eikä mainettamme olisi vahingoitettu riskeillä, jotka leimaavat tulevaisuutemme kehitystä.

2. Vaikutus: ihmiset karttavat seutua

Vaativattoman taloudellisen tuloksen lisäksi on Limousin edelleen radioaktiivisen jätteen sijoituskeskus. Huolimatta poliitikkojen ja yleisen mielipiteen vastustuksesta ja tutkintatuomarin (commissaire enquêteur) antamasta kiellosta COGEMAN on onnistunut järjestää Limousiniin köyhdytetyn uraanin jätekeskus. Limousinissa käsitellään siis kaikkiaan:

- miljoona tonnia malmijätteitä (stériles miniers)
- miljoona tonnia uraanin erottelusta tullutta maa-aines- ja hiekkajätteitä (résidus)
- muualta tuotuja ydinlaitosten purkujätteitä
- satojatuhansia tonneja köyhdytettyä uraania.

Kaikki tämä jäte (mukaan lukien köyhdytetty uraani) pitää normaalisti käsitellä ydinlaitosjätteitä koskevien INB-määräysten (Installation Nucléaire de Base) mukaisesti. Kaivosyhtiön ja viranomaisten ovelan laskutavan vuoksi näiden jätteiden varastointiin ei kuitenkaan sovelleta vaarallisen ydinjätteen määräyksiä. CRIIRAD paljasti 1994, että ”pitkäikäinen ja erittäin

radioaktiivinen jäte (joka sisältää eräitä uraanin hajoamistuotteita; esim. torium 230 on hengittäessä melkein yhtä myrkyllistä kuin plutonium) on ”varastoitu” tavalla, jota tänä päivänä ei hyväksytä edes kotitalousjätteiden käsittelyssä”. (CRIIRAD, 2003, s.2).

Aikaa myöten tästä syntyy todennäköisesti monenlaisia ympäristöongelmia. Muistutukseksi riittää Haute-Viennen merkittävimmän turistikohteen, St. Pardoux- järven radioaktiivinen saastuminen, mikä täydellisesti kuvaa saastumisen ikuisuusluonnetta. Mieleen nousee kysymys, tuleeko alueen valttikortti menettämään arvoaan niin, että ihmiset alkavat karttaa paikkakuntaa (sijoittajat, turistit...).

Tärkeää on myös mainita Union des maires de l’Aisne’lta tilattu tutkimus, jonka avulla haluttiin arvioida radioaktiivisen jätteen maanalaiseen laitokseen sijoittamisen taloudellisia ja psykologisia vaikutuksia. Tutkimus osoitti, että yleinen mielipide on äärimmäisen ristiriitainen ydinvoiman suhteen, varsinkin Tshernobylin onnettomuuden jälkeen (1986).

Mainittakoon neljä esimerkkiä:

- turismi Seascalessa lähellä Sellafieldin ydinvoimalaa (Englanti) on tyrehtynyt
- kaksi meijeriä Brockdorfin ydinvoimalan lähellä Saksassa on suljettu
- ”beurre de la Hague”- merkkituote (ranskalainen la Hague voi) on menettänyt arvostuksensa
- maataloustuotteiden myynti on laskenut Tshernobylin onnettomuuden jälkeen (vihannekset, maito).

Tietyt taloudenhaarat ovat hyvin herkkiä ydinvoimasta syntyville riskeille: maanviljely, turismi, kiinteistökauppa. Alueellisen talouskehityksen vuoksi on tärkeää analysoida ydinteollisuuslaitosten sijoituspaikka:

- pelotellaanko mahdolliset sijoittajat pois?
- miten käy turismin?
- seuraukset maataloustuotteille?
- seuraukset huoneisto- ja kiinteistökaupalle?

Kautta aikain Limousin on ollut maanviljelysseutua vaille vertaa (karjanhoitoa, jalostettuja maanviljelystuotteita).

Limousinin taloudelliselle toiminnalle aiheutuu haittaa, ja joudumme ehkä todistamaan:

- että alue menettää arvostustaan varsinkin globaalitaloudessa, jossa tiedonkulku on hyvin nopeaa, ja kaikkea voidaan käyttää verukkeena piiloprotektionismista
- että jotkut paikalliset yritykset muuttavat muualle
- että ulkopuoliset yritykset eivät hakeudu seudulle
- että hankintoja siirrytään tekemään muilta alueilta
- että nuorista maanviljelijöistä tulee entistä harvinaisempia
- että kiinteistöt menettävät arvoaan.

Samat kysymykset koskevat myös turismia. Ydinjätevarastointia koskevat mielipidetutkimukset kertovat, että:

- turistit haluavat lomaila vain turvallisen välimatkan päässä laitoksista ja ydinjätteen varastoalueista (noin 200 km).

- lähes kaikki matkanjärjestäjät välttävät matkakohteita valitessaan alueita, joilla on ydinteollisuuslaitoksia niiden ympäristövaarojen vuoksi. He ovat yleisesti sitä mieltä, että ydinvoimateollisuus vaikuttaa alueen turismiin.

Näiden seikkojen taloudellinen vaikutus on syytä ottaa huomioon. Sitä paitsi kielteiset vaikutukset lisääntyvät sen myötä kun paljastuu, että jätteen varastointi on hoidettu huonosti, ja viranomaiset asettavat rajoituksia maankäytölle. Ensimmäinen kuvaava esimerkki tästä on Mazeaudin juomavedenottamon kuntotutkimus. Meidän on kysyttävä: Mitkä ovat ydinjätevarastoa ympäröivän maan käyttörajoituksista syntyvät todelliset kustannukset?

BARTHELEMY- raportissa asetettiin maankäytölle useita ehtoja:

- niiden alueiden määrittäminen, joille kaivoja ja vedenottoa ei saa perustaa,
- asuinrakennusten rakentamiskielto, leiriytymiskielto,
- maan pengertämisen kieltäminen, kivenmurskaamojen perustamiskielto ...

Edelleen voidaan ihmetellä, miten alue joutuu kärsimään elinkeinotoiminnan vähenemisestä, ja kenen tulisi korvata menetykset. Kuka sijoittaja, kuluttaja tai turisti välittäisi alueesta, jolla on nämä pitkäaikaiset maankäyttöä ja maaperän hyödyntämistä koskevat rajoitukset?

Ei ole tosiaankaan varmaa, että uraanin louhinta olisi pitkällä tähtäimellä edesauttanut Limousinin maakunnan taloudellista kehitystä, pikemminkin päinvastoin. Aikana, jolloin kallisarvoiset luonnonvarat hupenevat ja talouskasvu heikkenee, on Limousin myynyt kertaheitolla ympäristönsä muutamien kaivostyöpaikkojen tähden. Eikä ratkaisuksi kelpaa tosiasioiden, toisin sanoen saastumisen ja ydinjätevarastoinnin pitkäaikaisriskien vähättely ja kieltäminen. Tarvitsemme enemmän läpinäkyvyyttä ja osallistuvaa demokratiaa, jotta kansalaiset saisivat vihdoinkin päättää aikuisten lailla alueensa tulevaisuudesta.

On helppo ymmärtää, että ydinjätteen käsittelyongelmat ovat ajaneet ydinvoiman umpikujaan huolimatta poliitikkojen tekemistä päätöksistä ja lobbaajien harjoittamasta pelistä. Jos ydinvoimasta halutaan eroon, tarvitaan uudenlaista suhtautumista tämän päivän energiantuhlaukseen ja uusia taloudenhallintamalleja sen sijaan, että rakennettaisiin lisää uusia ydinvoimaloita, jotka eivät mitenkään ratkaise ydinjäteongelmaa.

Yhteenvedon sijasta oikeudenkäynnin opetuksia

1. Tieteeseen ja asiantuntemukseen turvautuminen: ohje numero yksi

Kymmenvuotinen oikeudenkäynti lähtien ensimmäisistä selvityksistä vuonna 1995 aina kesäkuun 2005 oikeudenkäyntiin saakka on saanut meidät ymmärtämään, miten tärkeä rooli tieteellä ja asiantuntemuksella on ollut asiamme eteenpäin viemisessä. Pitkä rupeama on antanut monenlaisia opetuksia sen lisäksi, että nyt tiedämme, miten välttämätöntä on lähestyä ongelmaa tieteellisesti, löytää puolueettomia asiantuntijoita ja teettää perusteellinen tutkimus kaivosalueesta.

Tieteellinen käsittelytapa ja puolueettomat asiantuntijat ovat välttämättömiä:

Näin tärkeän asian kannalta on välttämätöntä, että jokaisessa vaiheessa noudatetaan tieteellisiä menettelytapoja. Tämän vaatimuksen takana on tarve välttää myöhempiä riitatilanteita. Asioiden tieteellinen käsittely edellyttää, että kustakin toimenpiteestä laaditaan osapuolien hyväksymä

pöytäkirja. Tutkimukset vaativat eri tieteenalojen mukanaoloa: geologiaa, vedentutkimusta, kemiaa, terveydenhoitoalaa, ydinfysiikkaa sekä humanistisia tieteitä, oikeus- ja talousoppeja.

On todettava, että asian puolueettomalle tieteelliselle käsittelylle on annettu vain vähän tilaa kuluneen kymmenen vuoden aikana. Helppoa on myös todeta, että tutkimuksia suorittaneet laboratoriot ovat olleet tavalla tai toisella kytköksissä ydinvoiman etupiireihin ja Cogemaan. Paitsi tieteellistä tutkimusta sitoutumattomuus koskee myös työhön osallistuneita asiantuntijoita. Vaikeutena oli löytää päteviä « tietäjiä », joilla ei olisi ollut asiaan suoraan tai välillisesti henkilökohtaisia intressejä. Tähän pyrkiessämme olemme huomanneet, miten vaikeaa asianomaisille on ollut irrottautua atomiteollisuuden « sisäpiiristä ».

Tieteelliset tutkimukset ja puolueettomat asiantuntijatahot aiheuttivat meille pitkään päänvaivaa. Vasta kun riippumaton, ydinvoimaan erikoistunut CRIIRAD- laboratorio tuli mukaan kuvaan, alkoi tutkimustyö kaivosalueella edistyä. CRIIRADIN ensimmäinen raportti (1994) perustui tiukasti tieteellistä protokollaa noudattaen tehtyihin tutkimuksiin. Puolueettomien tutkimuksien tulokset on jatkossakin vahvistettu luotettaviksi samalla kun aikaisempien tutkimusten tulokset on todettu virheellisiksi, ts. että COGEMA on valehdellut.

Tällaisessa oikeusjutussa tutkimukset, jotka on tehty todistettavasti tieteellisin ja puolueettomin perustein, takaavat osapuolille objektiivisen tiedonsaannin ja hallintoelimille ja yhdistyksille perustan toimia asianmukaisesti oikein.

Perusteellisen arvioinnin tarve:

Yksi jutun tärkeimmistä opetuksista tieteellisten tutkimusten osalta on kokonaisarvion teettäminen kaivosalueesta, uraaninerottelusta ja kaivostoiminnan seurausten mittauksista; näitä SRL on myös vaatinut. Ei ole olemassa ainuttakaan tutkimusta, joka pystyisi poistamaan epäilyt kaivoskuiluihin varastoidun ja maaperään haudatun ydinjätteen vaarattomuudesta tai selvittämään luonnonveden ja pumppausveden liikkeitä kaivosalueella. Yksikään asiantuntija ei ole kyennyt määrittämään virtaavien vesien terveysriskejä (sade, pohjavesi, pintavesi).

Oikeustapaus on havahduttanut näkemään nämä ongelmat muillakin kaivosalueilla. Onhan kyse seudusta, joka on maantieteellisesti ainutlaatuinen ja vesistöltään varsin monimuotoinen. SRL:n vaatima tutkimus on siis välttämätön.

Se, että viranomaiset ovat valmiit käynnistämään prosessin ja vaativat COGEMAA osallistumaan siihen tarkkailijana, voi olla merkki valtion halusta, kyvystä ja keinoista vaatia lakien kunnioittamista.

Limogesin hovioikeuden 25. maaliskuuta 2004 julistama tuomio on valaiseva. Siinä todetaan yhteenvedon sivulla 22, että « Tutkimukset ovat paljastaneet radioaktiivista saastumista kaivosalueiden läheisyydessä. Kyse ei ole asianomaisten viranomaisten välittämästä tiedosta, vaan muiden raportoimasta ja analysoimasta tutkimustuloksesta. A propos Marzet- puro, eräs asiantuntija jopa osoitti, että kaivosalueen pumppausveden käsittelyyn tarkoitettu laitteisto, jonka jatkuvan käynnissä olon valvonta oli COGEMAN vastuulla, olikin « pois käytöstä ». Viranomaisten ratkaisu tähän ongelmaan oli saasteiden johtaminen toiseen puroon, joka laskee St. Pardoux- järveen. Tilanne huolestuttaa väestöä, koska sillä ei tarkkoja tietoja syistä ja seurauksista. »

2. Demokratiavaje

Alusta lähtien oikeustapausta on leimannut yhteiskunnillemme tyypillinen demokratiavaje. Oikeusjutun ja siihen liittyvien käytännön asioiden hoidon lisäksi eteen tulevat kysymykset avoimuudesta ja vaikuttamisesta, ydinvoiman kustannuksista sekä koulutuksen ja kansalaisaktiivisuuden tärkeydestä.

Avoimuus ja vaikuttaminen:

Ydinvoima-alaa ei voi kehua avoimesta tiedottamisesta eikä avoimuudesta suurta yleisöä kohtaan. Siltä saa vain epämääräisiä tietoja toiminnastaan, ja niitäkin harvoin. Lisäksi se valitsee yksin mittaus- ja valvontapaikat; paikanvalinta voi osua kohteeseen, josta ei saada mitään mittaustuloksia. Alan antamat tiedot ovat yksipuolisia ja kommunikaatio puolueellista. Ajan hengen mukaan säännöllisesti julkaistavissa tiedotteissa ei koskaan kerrota vaikeuksista. COGEMALLA on jopa tapana vertailla keskenään tietoja, joilla ei ole mitään yhteyttä toisiinsa (kaivosalueella tehty koemittaus verrattuna joidenkin mineraalivesien radioaktiivisuuteen). Avoimuus merkitsee myös sitä, että suurelle yleisölle kerrotaan niistä säännöistä ja menettely- ja esitystavoista, joiden mukaan näytteet, analyysit ja tutkimustulokset on tehtävä.

Ranska on allekirjoittanut, ratifioinut ja julkistanut Århusin sopimuksen viranomaisten ja kansalaisten välisestä ympäristötiedottamisesta ja ympäristöpäätöksiin vaikuttamisesta. Sopimus allekirjoitettiin Århusissa 25. kesäkuuta 1998. Tästä huolimatta meillä on todisteita sopimuksen vastaisesta toiminnasta. SRL-yhdistyksen oli otettava yhteyttä asiakirjojen saatavuutta valvovaan viranomaiselimeen (CADA) saadakseen tietoja valtion teollisuuslaitoksia valvovilta viranomaisilta (DRIRE). Kaivostoimintaan liittyviä sairaskertomuksia ei kuitenkaan luovutettu.

Äskettäin saimme näyttöä siitä, että COGEMA voidaan pakottaa avoimuuteen ja vaikuttamis- mahdollisuuksien sallimiseen. Jouacin kaivoksen sulkemisen jälkeen perustettiin paikallinen ympäristönsuojelun tiedotus – ja valvontatoimikunta CLIS. Sen pelkkä olemassaolo on edesauttanut yhdistyksiä (SRL ja ADEPAL) saamaan tuloksia kaivosalueen paremmassa hoidossa, riippumattomien asiantuntijatahojen käytössä ja alueen suojelutoimenpiteissä. Se, mikä oli mahdollista Jouacissa 2004/2005, voi tulla mahdolliseksi koko kaivosalueella. Valtio, viranomaiset ja hallintoelimet (DRIRE, DASS / valtion terveydenhoito-organisaatio) ovat avainasemassa ongelmien havaitsemisessa ja ratkaisemisessa sekä yhdistysten esittämien näkökohtien huomioon ottamisessa, vaikkakin - se on myönnettävä – ydinvoimasektori on herkästi reagoiva ala.

Keskustelu todellisista energiakustannuksista ja ydinvoimasta:

Vähintä, mitä voidaan sanoa tänä aikana keräämämme datan perusteella kaivosalueiden hoidosta, on ”laiminlyöty”. Muistamme, että Marzet- puroon virtaavaa pumppausvettä puhdistava laitteisto oli ”pois käytöstä”, raportit ja analyysit paljastivat kemiallisen ja radioaktiivisen saastumisen, jätettä oli viety kaivosalueella luvattomiin paikkoihin, jätevarastoja ei valvottu jne.

Kaikkia näitä osatekijöitä voidaan pitää todisteena niistä kaivostoiminnan kustannuksista, mukaan lukien alueiden kunnostaminen luotettavalla tavalla, vesistön suojelu saastumista vastaan jne., joita ei ole otettu huomioon ydinvoimateollisuuden kokonaiskustannuksissa. Näiden kustannusten merkitys on tänä päivänä hyvin suuri, ja niistä tarvittaisiin itse asiassa asiantuntijoiden tekemä tarkka arviointi.

Ydinvoiman kustannuslaskelmiin tulee sisällyttää toiminnassa olevien reaktoreiden ydinjätteen käsittelystä ja reaktoreiden käytöstä poistamisesta syntyvät kustannukset. Asiakirjojemme perusteella myös kaikki aikaisemmat kustannukset, kaivostoiminnan aikaiset sekä terveydenhoito- ja ympäristökustannukset on välttämätöntä ottaa huomioon laskelmissa. Kunkin energiantuottotavan kokonaiskustannukset on määriteltävä uudelleen.

Koulutuksen ja kansalaisvaikuttamisen tärkeys:

Yhden yksittäisen yhdistyksen, jolla oli tietynlaista asiantuntemusta, ansioksi on luettava se, että oikeudenkäynti saatiin aikaan. Tutkimus osoittaa, että ympäristö ja terveys kiinnostavat kansalaisia. Kyetäkseen toimimaan asianmukaisesti heidän on saatava koulutusta ja oikeanlaista tietoa.

Koulutus on tärkeää; tässä yhteydessä siihen pitää sisällyttää erityisesti teknisten tietojen hallintaa. Monimutkainen Cogema- tapaus on osoittanut, että useita erilaisia tietoja täsmennetään vakioarvojen (parametrien) avulla, joita sitten voidaan muokata halutulla tavalla. Monilla radioaktiivisilla aineilla on esim. hyvinkin vaarallisia hajoamistuotteita, joista vain erikoisasiantuntijoilla on tietoa. Hajoamistuotteet mainitaan vain harvoissa ”virallisissa” analyyseissa, jotka niitä ilman saadaan näyttämään normaaleilta. Eri henkilöt käyttävät mittayksiköitä eri tavalla. Voidakseen tehdä eron millisievertin ja becquerelin välillä, täytyy olla asiaan jollain lailla perehtynyt. Ammattiväki hallitsee nämä hiuksenhienot erot, mutta kansalaisten täytyy treenata faktoja pystyäkseen ymmärtämään asiat oikealla tavalla. Koulutus helpottaa myös tiedonsaannin hankintaa, tosin COGEMAN tapauksessa avoimuus on olematonta ja tiedonsaanti vaivalloista.

Ratkaisevan tärkeää jokaisessa oikeudenkäynnissä on, että lainrikkomusten paljastamiseksi voimassa olevia lakeja ja menettelytapoja noudatetaan, ja oikeudenkäyntiä koskevat säännöt ja menettelytavat ovat tuttuja. Tärkeää on myös asianmukaisten menetelmien kehittäminen.

Improvisointi kansalaistoiminnassa on kohtalokasta, yksikin virhe voi olla tuhoisa. Oikeudenkäyntiin valmistautuminen edellyttää vähintäänkin huolellisia ennakoivaltuuksia, kärsivällisyyttä ja päättäväisyyttä. Pätevän ja oikeudenkäyntijuridiikan hallitsevan asianajajan palkkaaminen on välttämätöntä, sillä muutoseikat tällaisen jutun yhteydessä vaativat äärimmäistä valppautta. Nämä seikat ovat olennaisia hankkeen onnistumiselle. Kuten vaatimuksista näkyy, tällainen hanke poikkeaa yhdistysten tavanomaisesta toiminnasta. Jossain vaiheessa tulee eteen myös hetki, jolloin tarvitaan pätevää ulkopuolista apua. Lähialueiden, kansallisten ja kansainvälisten tukijoukkojen mukaantulo voi olla valttikortti tämän tyyppisessä oikeusjutussa. Ne voivat osoittaa aktiivista solidaarisuutta suuren yleisön ajamalle asialle, tässä tapauksessa ympäristön ja kansanterveyden puolustamiselle.

Ydinvoimasektori esittää eri näkökantojaan herkästi, niiden vaikutukset ihmiselle ja ympäristölle voivat olla peruuttamattomat. Tällä sektorilla on muita tärkeämpää, että säännöt ja määräykset ovat yleisessä tiedossa, vaikuttamismahdollisuudet hyväksytään, ja toiminta on demokraattista alan kiistanalaisista yhteyksistä johtuen.

Kuinka pitkälle valtion sitoutuminen ulottuu hallinnollisella ja kansainvälisellä tasolla, kun puhutaan ympäristölainsäädännöstä, kestävästä kehityksestä ja niiden merkityksestä? Ranska, kuten useimmat Euroopan¹² valtiot on liittänyt nämä perustuslakiinsa¹³ ja edellyttää niiden toimeenpanoa¹⁴.

¹² Les articles 2, 6 et 174 du Traité de l'Union européenne s'y réfèrent expressément

¹³ Loi constitutionnelle n°2005-205 du 1° mars 2005 relative à la Charte de l'environnement (JO 2 mars 2005)

¹⁴ Article L 110 du code de l'environnement

Rion julistuksessa (periaate 8) todetaan seuraavasti: ”vähennetään ja poistetaan käytöstä sellaiset tuotantomenetelmät ja sellainen kulutus, jotka eivät ole elinkelpoisia”, lisätään tätä tukevia toimenpiteitä (periaate 4) ja sovelletaan ennalta ehkäisevien toimenpiteiden, varovaisuuden ja vaikuttamisen periaatteita. Vaikka Ranska on hyväksynyt nämä periaatteet jo 1995 (L 110-1 ympäristölaki), eivät viranomaiset ole huolehtineet niiden täytäntöönpanosta.

Oikeustapauksemme on paljastanut nämä epäkohdat ja osoittanut, että asiallisen, ympäristölakiin perustuvan oikeusprosessin nostaminen niinkin merkittävää talousmahtia kuin Cogemaa vastaan on välttämätöntä. Oikeusvaltiossa viranomaisten velvollisuus on sekä huolehtia määräysten täytäntöönpanosta että edistää kansalaisvaikuttamista, joka erottamattomasti täydentää valtion ylläpitämää demokratiaa, tämä on hyvä muistaa.

Sources et Rivières du Limousin- yhdistyksen puheenjohtaja Jean Jacques Gouguet yhdistää lopuksi eri tekijät moraaliraportissaan, jonka hän esitti yhdistyksen vuoden 2006 yleiskokouksessa: (...)

”Kliometria (cliométrie) on puhtaasti älyllinen harjoitus historian kulun muuttamisesta tai historian takautuvasta tarkastelusta. Harjoitus suoritetaan etsimällä vastausta kysymykseen « mitä olisi tapahtunut, jos...? » Oleta siis, että SRL – yhdistystä ei olisi ollut olemassa:

- Koskaan ei olisi kuultu saastuneista alueista, ydinjätteestä tai radioaktiivisesta saastumisesta. COGEMALLE olisi myönnetty laatutodistus tehokkaasti hoidetusta kaivosalueiden kunnostamisesta. Tuomioistuimien ei kohdellut meitä oikeudenmukaisesti oikeudenkäynnissä, mutta me luotamme siviiliyhteiskunnan rohkeuteen oikeuksiemme tunnustamiseksi. Asia on erityisesti nähtävä niin, että me olemme voittaneet kentällä: COGEMA on ryhtynyt joihinkin toimenpiteisiin alueiden kunnostamiseksi ja siten myöntänyt täyden vastuunsa; hallintoelimet eivät suhtaudu enää samalla tavalla kaivosyhtiöön; asiantuntijat valmistautuvat selvittämään kaivosalueiden turvallisuutta pitkällä aikavälillä.
- Näiden toteamuksien tärkein opetus on, että ilman aktiivisia ja ammattimaisia yhdistyksiä ja järjestöjä luonnolle tehdään vakavia vääryyksiä. Aina tarvitaan yhdistyksiä, jotka pyrkivät toimimaan vastavoimana mahtaville ryhmittymille (energia, kuljetusala, maanviljely...), joita johtavat saamattomat tai vehkeilevät viranomaiset tai täysin kalkkeutuneet poliitikot.”

Sisältö:	sivu
Johdanto	2
I. Oikeusjutun sisältö: Limousinissa 50 vuotta jatkuneen kaivostoiminnan seuraukset	3
A. <u>Limousinin merkitys Ranskan kaivostoiminnalle ja johtopäätökset siitä</u>	3
Kaivostoiminta 1948-2001	3
Yhdistykset ryhtyvät taistoon 1970-1991	4
B. <u>Taustatietoja SRL:n oikeusjutulle</u>	6
II. Oikeudenkäynti ”kaivostoiminnan päätyttyä”: taustatekijöiden paljastaminen	7
A. <u>Viranomaisten pelkurimaista pakoilupolitiikka ja salamyhkäistä vehkeilyä</u>	8
1. Valtio, saamaton instanssi kansallisen teollisuuden palveluksessa	8
2. Alueelliset yhteisöt: pakoilupolitiikasta salassapitoon	9
B. <u>Yksityissektori</u>	
1. Yhdistysten rajallinen merkitys	10
2. Lehdistö: Epäpätevyyttä ja huolta ilmoitusasiakkaiden taloudellisista intresseistä	11
3. Teollisuus lyhyesti: piittaamattomuus pienistä säteilymääristä	12
III. Taloudellinen tulos: toteutumaton talouskehitys	13
A. <u>Ydinvoiman todelliset kustannukset Limousinin maakunnalle</u>	13
1. Jos pitkän aikavälin vaikutukset otetaan huomioon	13
2. Kunnostamiskustannukset	14
B. <u>Vähäinen taloudellinen merkitys alueelle</u>	16
1. Työllisyys, vähäinen merkitys / palkansaajien määrä, Crouzillen kaivos	16
2. Vaikutus: ihmiset karttavat seutua	17
Yhteenvedon sijasta oikeudenkäynnin opetuksia	19
1. Tieteeseen ja asiantuntemukseen turvautuminen, ohje numero yksi	19
2. Demokratiavaje	21